

PAPANDOPULOVA »MUKA«

Koje je godine Boris Papandopulo skladao »Muku Gospodina našega Isukrsta«?

Ivan Bošković

Obilježavajući 85. obljetnicu života jednog od najvećih hrvatskih skladatelja BORISA PAPANDOPULA, muški zbor i solisti Hrvatske radiotelevizije pod ravnanjem Igora Kuljerića izveli su u koncertnoj dvorani »Vatroslav Lisinski« u Zagrebu 28. veljače 1991. »Muku Gospodina našega Isukrsta«, koja se ubraja ne samo u najuspjelije Papadopolove skladbe, nego i u vrhunske domete cjelokupnog višestoljetnog hrvatskog glazbenog stvaralaštva. Isti izvođači s istim djelom i s istom namjerom nastupili su i 11. srpnja 1991. u isusovačkoj crkvi u Dubrovniku na prvoj koncertnoj priredbi 42. dubrovačkog ljetnog festivala. Zahvaljujući njima, Papandopulova je »Muka«, poslije dvadeset godina neizvođenja, na slušateljstvo i u Zagrebu i u Dubrovniku ostavila dubok dojam i predstavljala pravo glazbeno otkriće, kako je to bilo i na njezinim prvim poslijeratnim izvedbama na Splitskom ljetu 10. i 11. srpnja 1970. i na Dubrovačkim ljetnim igrama 4. kolovoza 1971.

Iako nije izvedena, odnosno iako su među pojedinim izvedbama »stanke« trajale desetljećima, »Muka Gospodina našega Isukrsta« ipak nije bila potpuno nepoznata, barem ne glazbenim stručnjacima, kao što je to slučaj s drugim velikim Papandopolovim djelom »Hrvatskom misom«, koja je prešućivana i u stručnoj literaturi, njezine izvedbe zabranjivane ili ometane na drugi način, a sama skladba čak i preimenovana (»Misa u d-molu«), da bi — kad je (prvi put poslije rata) izvedena najprije na Dubrovačkim ljetnim igrama u srpnju 1983. i odmah zatim u Zagrebu — odjeknula i zazvučala kao vrhunska senzacija, gotovo kao epohalno otkriće na području hrvatskog glazbenog stvaralaštva.¹

Za razliku od »Hrvatske mise«, »Muka Gospodina našega Isukrsta« redovito je navodena u svim iole značajnim bio-bibliografskim podacima, člancima i radovima o životu i radu Borisa Papandopula. Spominju je ili opširnije pišu o njoj Josip Andreis,² Zoran Hudovsky,³ Krešimir Kovačević⁴ i Lovro Zupanović,⁵ i to kao o djelu koje je nastalo u Splitu godine 1935, kako je zabilježeno i u programima izvedaba na XVI. Splitskom ljetu 1970. Erika Krpan, međutim, kao godinu postanka navodi 1936.⁶

U osvrtima na izvedbe »Muke« također se spominju različite godine postanka skladbe. Tako Igor Mandić piše da je djelo skladano godine 1937,⁷ Jagoda

¹ Opširnije o tomu pišem u članku *Zašto Papandopulova »Hrvatska misa« nije izvedena u Splitu?* (rukopis predan za tisak).

² Josip Andreis: *Razvoj muzičke umjetnosti u Hrvatskoj* (u knjizi auktora Andreis-Cvetić-Durić-Klajn *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*), »Skolska knjiga«, Zagreb, 1962, str. 257; *Povijest glazbe, Povijest hrvatske glazbe*, knjiga 4, Liber Mladost, Zagreb, 1974, str. 383.

³ Zoran Hudovsky: *Boris Papandopulo kao muzički pisac i kritičar*, »Arti musices«, sv. 4, Zagreb, 1973, str. 136.

⁴ Krešimir Kovačević: *Hrvatski kompozitori i njihova djela*, »Naprijed«, Zagreb, 1960, str. 363—364; PAPANDOPULO, Boris, »Muzička enciklopedija«, sv. I, 1. izd., JLZ, Zagreb, 1963, str. 372; sv. III, 2. izd., Zagreb, 1977, str. 35; *Muzičko stvaralaštvo u Hrvatskoj 1945—1965*, Zagreb, 1966, str. 220; PAPANDOPULO, Boris, *Hrvatsko narodno kazalište 1894—1969*, Enciklopedijsko izdanje, Zagreb, 1969, str. 545; *Deset stoljeća hrvatske glazbe*, »Republika«, g. XXVII, br. 11, Zagreb, studeni 1971, str. 1158; *Društvo skladatelja Hrvatske 1945—1985, Stvaralaštvo — akcije*, Zagreb, 1985, str. 192.

⁵ Lovro Zupanović: *Svijet umjetnosti Borisa Papandopula*, »Sv. Cecilija«, g. XLVI, br. 1, siječanj—ožujak 1976, str. 16; *Stoljeća hrvatska glazbe*, »Skolska knjiga«, Zagreb, 1980, str. 291.

⁶ Erika Krpan: *Stvaralaštvo za zbor Borisa Papandopula do godine 1940*. Naznake za tematsku sistematizaciju. »Arti musices«, sv. 19, br. 2., Zagreb, 1988, str. 114, 117. i 130.

⁷ Igor Mandić: *Senzacija jedne muke*. Prva poratna izvedba oratorija Borisa Papandopula »Muka gospodina našega Isukrsta«, u katdrali sv. Duje, 10. i 11. srpnja. »Vje-

Martinčević kaže da je »Muka« napisana 1936,⁸ a Ratko Čangalović tvrdi da je u veljači 1991. u Zagrebu izvedena prvi put poslije šest desetljeća⁹ što bi značilo da je skladana najkasnije godine 1931.

Koja je od tih godina (1931, 1935, 1936, 1937) zaista prava godina postanka »Muke Gospodina našega Isukrsta«?

Uz taj nadovezuje se i drugi upit: Koje je godine bila praižvedba »Muke«? Većina spomenutih autora o tomu ništa ne govori. Krešimir Kovačević ipak na jednom mjestu spominje 1936.¹⁰ Erika Krpan pak kao godinu praižvedbe navodi 1937,¹¹ kao što to čine i Igor Mandić,¹² Jagoda Martinčević¹³ i Miljenko Jelača.¹⁴ Čak i Boris Papandopulo govori o 1937. Naime, u razgovoru objavljenom prije prve splitske poslijeratne izvedbe »Muke«, on je, među ostalim, rekao i slijedeće: »Zvonimir« je bio sjajan zbor i 1937. godine uspješno smo izveli svoju »Muku« za Uskrs u splitskoj dominikanskoj crkvi, katedrali i drugim crkvama.¹⁵ Poslije ćemo vidjeti da je u toj izjavi sam skladatelj naveo tri pogrešna podatka.

Iako će ova raspra izgledati nekome kao suviše cjepidlačenje (jer, reći će: Važno je samo djelo, a ne godina postanka ili praižvedbe!), ipak točan odgovor nije baš nebitan za potpunije poznavanje života i rada Borisa Papandopula. Naime, svojedobno sam — polazeći od godine 1935, kao gotovo općeprihvaćene godine postanka »Muke«, a uspoređene s uspomenu Borisa Papandopula na njegov rad u SMD »Zvonimir«, što mi ih je iznio u opširnijem razgovoru (dosad neobjavljenom u cijelosti), u kojem je naveo da je prvi nastup s tim glasovitim i vrlo zaslužnim splitskim zborom imao na blagdan Svih svetih na starom groblju na Sustipanu, da je za Božić te godine obradio hrvatske božićne pjesme, nakon čega su ga neki ugledni članovi »Zvonimira« potakli da sklada »Muku«, te na osnovi još nekih podataka iz splitskog dnevnika »Novo doba« — zaključio, da je Papandopulo u Split došao vjerojatno godine 1934, a ne 1935, kako se to navodi u literaturi o tom skladatelju.¹⁶

Nekoliko godina poslije, točnije u siječnju i veljači 1982, proučavajući glazbeni arhiv SMD »Zvonimir«, susrevši se i s Papandopulovim skladbama napisanim za taj zbor, shvatio sam da sam pogriješio u pretpostavljenom zaključku o godini njegova dolaska u Split, ali isto tako da su pogriješili i svi oni koji su 1935. navodili kao godinu skladanja »Muke Gospodina našega Isukrsta«. Naime, Papandopulo običava na kraju partiture napisati datum

•
snik«, 15. srpnja 1970, str. 5. Objavljeno i u Mandićevoj knjizi eseja i kritika *Od Bacha do Cagea*, »Mladost«, Zagreb, 1977.

⁸ Jagoda Martinčević: *Vječnost hrvatskoga bića* U Jezuitskoj crkvi nadahnuta izvedba »Muke gospodina našega Isukrsta« Borisa Papandopula, publika zahtijevala da se ponovi završni zbor »Plać puka kršćanskoga«. »Vjesnik«, 13. srpnja 1991, str. 10.

⁹ Osvrt Ratka Čangalovića emetiran je u emisiji »Vijesti« Hrvatskog radija — Studio Zagreb 12. srpnja 1991. u 15 sati.

¹⁰ K. (rešimir) Ko. (ovačević): *PAPANDOPULO, Boris*, »Muzička enciklopedija«, sv. I, 1. izd., JLZ, Zagreb, 1963, str. 372.; sv. III, 2. izd., Zagreb, 1977., str. 35.

¹¹ Erika Krpan, navedeni rad, str. 125. U vezi s praižvedbom treba napomenuti da se Eriki Krpan potkrala očita greška. Ona, naime, tvrdi da je »Muku« praižveo »mješoviti« (potcrtao I. B.) zbor *Splitskog muzičkog društva »Zvonimir«*. Djelo je, međutim, kako znamo i kako i sama auktorica navodi na drugom mjestu u tom radu (str. 130) skladno za soliste i muški zbor a cappella. Također moram reći kako griješim u tvrdnji, da se Muka — kao dio obreda Velikog tjedna — danas pjeva samo u splitskoj crkvi Gospe od zdravlja, što je (po njezinom mišljenju) »kulturološka rijetkost« (str. 117).

¹² Vidi bilješku br. 7.

¹³ Jagoda Martinčević: *Papandopulu za rođendan*. Oratorij »Muka gospodina našega Isukrsta« ponovno pred publikom, riječ je o djelu nadahnutom crkvenim pjevanjem u kojem se stapaju gregorijanski koral i pučke melodije. »Vjesnik«, 28. veljače 1991, str. 16.

¹⁴ Miljenko Jelača: *Dostojanstvena monumentalnost*. »Muka gospodina našega Isukrsta« (po Ivanu) Borisa Papandopula u izvedbi solista i muškog zbora HRTV-a u isusovačkoj crkvi, *Slobodna Dalmacija*, 13. srpnja 1991, str. 34.

¹⁵ Vojko Mirković: *Oratorij po pučkim motivima*, Boris Papandopulo o svojem oratoriju za muški zbor i sole »Muka Gospodina našega Isukrsta«, što se poslije 33 godine večeras izvodi u katedrali. »Slobodna Dalmacija«, 10. srpnja 1970, str. 4.

¹⁶ Ivan Bošković: *Boris Papandopulo i Split*, Zbornik I. radova sa skupa muzikologa i glazbenih pisaca, Društvo hrvatskih skladatelja, Zagreb, 1976, str. 19. (nepaginirano).

postanka (dovršetka) djela.¹⁷ Tako je postupio i s »Mukom«. Na 1. stranici partiture te skladbe zabilježio je: — *U Splitu, februar-mart 1936* —, a na zadnjoj, 56. stranici — *U Splitu, 15. marta 1936. — Boris Papandopulo — Svršetak* —.¹⁸

Osim tog podatka, o točnoj godini postanka skladbe, ali i o praiizvedbi i o prvom gostovanju u Zagrebu (Erika Krpan misli da je to bilo godine 1938.¹⁹) svjedoči i onodobni splitski dnevnik »Novo doba«, koji 27. ožujka 1936. najavljuje da će SMD »Zvonimir« u nedjelju (na Cvjetnicu), 5. travnja 1936. u 20 sati u crkvi sv. Petra izvesti »*ново djelo M-o B. Papandopula napisano (...) na osnovu pučkog crkvenog pjevanja*«. ²⁰ Sutradan objavljuje vrlo opširan razgovor sa skladateljem,²¹ a dan uoči izvedbe donosi cjelokupni tekst »Muke« po Ivanu, koji je Papandopulo uglazbio.²² Vrlo pozitivni osvrt na praiizvedbu napisao je dr. V. K. (to je vjerojatno dr. Vio Krstulović), koji je na kraju najavio i prvu repriznu izvedbu u crkvi sv. Dominika 7. travnja 1936.²³

Godine 1936. »Zvonimir« je »Muku« izvodio u Trogiru i Šibeniku²⁴ a slijedeće godine, poslije izvedbe od 21. ožujka 1937. u crkvi sv. Petra u Splitu, krenuo je na veliku turneju na kojoj je »Muku Gospodina našega Isukrsta« izveo u karlovačkoj crkvi sv. Ćirila i Metoda (22. ožujka), u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu (23. ožujka), u dvorani ljubljanske Filharmonične družbe (24. ožujka — izvedbu je prenosila ljubljanska radio-postaja), zatim ponovno u Zagrebu u franjevačkoj crkvi na Kaptolu pod pokroviteljstvom nadbiskupa-koadjutora dr. Alojzija Stepinca (25. ožujka) i konačno na Radio-Zagrebu (26. ožujka), a tu je izvedbu prenosila i beogradska radio-stanica.²⁵

Na temelju svega iznesenoga može se, dakle, zaključiti:

1. da je »Muku Gospodina našega Isukrsta« Boris Papandopulo skladao u Splitu godine 1936, a ne 1935;
2. da je praiizvedba bila u splitskoj crkvi sv. Petra (porušenoj u ratnim razaranjima), a ne u sv. Dominika, i to na blagdan Cvjetnice, 5. travnja 1936, a ne na Uskrs 1937;
3. da su njezine prve izvedbe u Zagrebu bile u ožujku 1937. u sklopu »Zvonimirove« turneje po Hrvatskoj i Sloveniji, a ne 1938.

K tomu treba dodati, da je »Zvonimir« i godine 1938. gostovao s Papandopulovom »Mukom« i u Hrvatskoj i izvan nje, te da je za sezonu 1937/38. bila ugovorena i turneja po Italiji, koja, međutim, nije ostvarena zbog političkih prilika u toj zemlji.²⁶

¹⁷ Ivan Bošković: *Bez svoga naroda ne možete ništa. Razgovor s maestrom Borisom Papandopulom. »Glas Koncila*, 2. lipnja 1991, str. 7.

¹⁸ Boris Papandopulo: *Muka Gospodina našega Isukrsta (po Ivanu)*. Na osnovu splitskog pučkog crkvenog pjevanja za soliste i muški zbor a cappella. Opus 61. Glazbeni arhiv SMD »Zvonimir«, kutija XXVI., br. 621. — Historijski arhiv — Split.

¹⁹ Erika Krpan, navedeni rad, str. 125. Oslanjajući se na njezinu tvrdnju, 1938. kao godinu prve izvedbe Papandopulove »Muke« u Zagrebu navode i Jagoda Maartinčević (vidi bilješku br. 13.) i Miljenko Jelača (vidi bilješku br. 14).

²⁰ »Muka Gospodina našega Isukrsta«. Oratorij M-a B. Papandopula. — Izvodi 5 aprila u crkvi Sv. Petra S.M.D. »Zvonimir«. »Novo doba«, 27. ožujka 1936, str. 5.

²¹ S.: »Muka Gospodina našega Isukrsta«, oratorij Ma B. Papandopula. U razgovoru s autorom (...). Prvu izvedbu oratorija daje »Zvonimir« u Splitu na Cvjetnu nedjelju. »Novo doba«, 28. ožujka 1936, str. 9—10.

²² Boris Paandopulo: *Muka Gospodina našega Isukrsta*. Oratorij za soliste i zborove a cappella. »Novo doba«, 4. travnja 1936, str. 9.

²³ Dr. V. K.: *Boris Papandopulo: »Muka Gospodina našega Isukrsta*. Oratorij za soliste i zborove a cappella. — Praizvedba 5. aprila 1936. u crkvi Sv. Petra. »Novo doba«, 7. travnja 1936, str. 3.

²⁴ »Zvonimir« na turneji Karlovac—Zagreb—Ljubljana—Zagreb, »Novo doba«, 24. ožujka 1937, str. 3.

²⁵ *Veliki uspjeh splitskog »Zvonimira« u Zagrebu i Ljubljani*. Sva zagrebačka i ljubljanska štampa jednodušno ističe veliku umjetničku vrijednost djela i visoki kvalitet »Zvonimirovog« zbora. »Novo doba«, 30. ožujka 1937, str. 5.

²⁶ Ivan Bošković: *Sjećanja maestra Borisa Papandopula na rad u SMD »Zvonimir«* (rukopis).

Zaključno ću napomenuti da su prijeratne izvedbe Papadopulove »Muke Gospodina našega Isukrsta« bile ne samo jedan od najvećih uspjeha SMD »Zvonimir«, nego u jedno i njegov »labuđi pjev«. Jer, ratna zbivanja ubrzo su među »nestale« ubrojila i to vrlo zaslužno splitsko društvo, koje je tijekom svog gotovo šezdesetgodišnjeg života časno ispunilo zadatak promicanja i njegovanja glazbene umjetnosti općenito, a hrvatskog glazbenog stvaralaštva posebno.

OBRAČUN ZA STUDENI

Ivan Martinac: Obračun za studeni, Književni krug, Split, 1991.

Drago Šimundža

Ugledni hrvatski pjesnik, slikar i filmski režiser Ivan Martinac priredio je i objavio pomalo neobičnu, ali vrlo značajnu, za naše prilike ilustrativnu i dokumentarnu knjigu *Obračun za studeni*. I naslov je neobičan. Posuđen je iz jedne autorove pjesme (*Aura, Split, 1975*). No nije izvorno njegov. Preuzeo ga je od svog pok. oca Jakova, koji je u ostavštini uz brojne dokumente ostavio i *Obračun za listopad, studeni i prosinac 1966*. svojih primanja i troškova.

U stvari, ne samo naslov nego cjelokupno gradivo izravno je vezano za Jakova Martinca. On je, u neku ruku, pisac, subjekt i junak ovoga »dokumentarca«, koji je naša zajednička sudbina splela, a Yu-administracija na svoj način režirala. Ivan je to, kao stručnjak, vješto sabrao i ponudio javnosti i povijesti. Kao ilustrativni zapis jednog vremena.

Životni put Jakova Martinca lomio se je i prelamao sa sudbinom njegova naroda. Rođen je 1897. u Vrgorcu. Borio se u prvom svjetskom ratu. Poslije rata je dvojio, poput mnogih svojih sunarodnjaka, hoće li u svijet, trbuhom za kruhom, ili će prihvatiti težak život u domovini. Odlučio se za žandarmeriju. Drugi veliki rat zatekao ga je u službi administrativnog časnika, u hrvatskim redovima. Poratno vrijeme je ponovno prijeto svojim nevoljama, No, trebalo je raditi. Jakov je službovao pri sudu i, poslije, kao honorarni radnik nekih splitskih poduzeća.

Točan i služben, kakav je bio, službeno se je i sa životom nosio. O tome je čuvao zanimljivu dokumentaciju. Upravo ta dokumentacija — osamdesetak dokumenata od 1928. do 1966. — tvori ovu knjigu. Ona je svjedočanstvo njegova života, ali, kako rekосmo, i naše sudbine. Jer, ono što je on doživljavao, što je sve proživio i kako se je s njim postupalo — ilustrira sudbinu našega čovjeka, u prvom redu državnog službenika, u ovih sedamdesetak godina u južnoslavenskoj umjetnoj tvorevini.

Riječ je o molbama i žalbama, o službi i tjeranju pravde, o povisicama plaća i mirovinskih osiguranja, o službenim odnosima i najobičnijim životnim stvarima.

Podaci su suhoparni, kruti; pisala ih je službena administracija, koja se legalistički poigravala našim zajedničkim bićem. No baš zato, što su takvi, kruti i službeni, to su uvjerljiviji. Autor ih nije izmišljao. Ni komentirao. Jednostavno ih je iznio, da budu svjedočanstvo: o njegovu ocu i njegovu razdoblju. O nizu generacija, koje su živjele u svojoj zemlji, bez prava na svoju zemlju.